

- колективної роботи у співпраці для розв’язання різноманітних проблем мовно-мовленнєвої підготовки молодших школярів, коли студентам необхідно виявити відповідні комунікативні компетентності;
- широке коло змістовного спілкування з усіма студентами академічної групи; вільного доступу до необхідної наукової та науково-популярної інформації для формування власної аргументованої позиції щодо різних аспектів професійної діяльності, можливості її всебічного дослідження;
- постійного випробування власних інтелектуальних зусиль для вирішення проблем мовної освіти і мовленнєвого розвитку молодших школярів засобами нерідної мови, уміння вирішувати педагогічні ситуації спільними зусиллями, виконуючи різні соціальні ролі (генератор ідей – опонент – організатор колективної роботи).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учебное пособие для студентов педвузов / Под ред. Е.С.Полат. – М.: ИЦ „Академия”, 2003.
2. Підготовка майбутніх учителів до застосування нових технологій навчання у початковій малокомплектній школі: Монографія / За заг. ред. Н.С.Побірченко. – К.: Науковий світ, 2004.

УДК 37. 035. 91

Н.В. Мараховська

ЛІДЕРСЬКА ПОЗИЦІЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Статтю присвячено лідерській позиції вчителя початкових класів, яку він повинен прийняти у відношенні до себе, оточуючих та виховувати лідерів серед учнів. На сьогодні вчитель має виконувати, окрім традиційних ролей організатора та інформувача, нові, поки що мало засвоєні лідерські ролі та функції. Від вірного вибору ним певного стилю поведінки та успішного виконання ролі залежить ефективність навчання.

The article highlights the problem of leader's position that should be adopted by the primary teacher. He is to develop his pupils as leaders, thus, performing not only traditional roles of an organizer and informer, but also new leader's roles and functions. Effectiveness of education process depends on teacher's right choice of behaviour style and successful role performing.

Стрижнем сучасної професійної підготовки конкурентноспроможних, мобільних, інтелегентних молодих людей є формування їх компетенції. В контексті сучасної педагогіки доцільним є розгляд питань становлення професійно-педагогічної компетенції, сутність якої полягає в оволодінні майбутніми педагогами структурою педагогічної діяльності, формуванні педагогічної майстерності, розвитку особистісної “Я”-позиції на основі сформованості позитивних якостей, до яких відносяться і лідерські якості. Проблема формування лідерських якостей особистості вивчалася вітчизняними й зарубіжними дослідниками в соціологічному, психологічному, політичному, управлінському аспектах, але в педагогічному аспекті бракує досліджень щодо формування лідерської позиції педагога як невід’ємної складової професійної компетенції [1;2; 4; 5; 6].

Метою нашого дослідження є вивчення питань формування лідерської позиції майбутнього вчителя початкових класів як складової професійної компетенції, а завданнями є аналіз лідерських якостей педагога, ролей, функцій, стилів, які виконує вчитель у професійній діяльності.

Як свідчить аналіз спеціальної літератури з питань вивчення лідерства, до лідерських якостей особистості дослідники відносять фізіологічні, психологічні й особистісно-професійні якості. Ці якості утворюють “харизму” лідера, яка виражається у професійному

впливі на інших. При харизматичному лідерстві спрацьовує принцип доміно, тобто, починаючи з малого, процес швидко поширюється на оточуючих. Іншими словами, якості такого лідера справляють враження і мають тенденцію поширюватись на більшість підлеглих. На нашу думку, успішність самореалізації педагога-лідера у професійній діяльності обумовлена комплексом його якостей, до яких входить гуманістична спрямованість діяльності, професійні знання, професійні здібності та вміння, психологічні риси. Комплекс цих якостей сприяє формуванню професійно-лідерських вмінь, серед яких можна виділити організаторські, комунікативні, аналітичні, проєктивні, прогностичні, інструментально-прикладні, креативні. Гармонійний розвиток якостей та вмінь педагога визначає його як харизматичного лідера, який бачить в кожному з учнів особистість, а вони одержують від нього стимуляцію, беруть інтелектуально привабливі і заражаючі їх ідеї. Педагог-лідер завдяки своїм якостям залучає оточуючих у власний світ; вони одержують емоційне задоволення від того, що працюють з такою людиною. Американський психолог В.Крітсоніс вважає, що бути харизматичним лідером – значить володіти етичними цінностями і розвивати в собі моральні якості, які виявляють позитивний і благодійний ефект на спілку чи товариство. Це значить поєднувати владу з високими моральними нормами. Етична позиція педагогів може створювати гуманну атмосферу і покращувати якість навчання [5].

Як відомо, у 50-ті роки ХХ століття Р.Бейлзом та Ф.Слейтером було виділено дві фундаментальні лідерські ролі: ділового, інструментального лідера та експресивного, емоційного лідера. Ці ролі пов'язувалися з різними ситуаціями та аспектами групового функціонування: інструментальний лідер виконував дії, спрямовані на вирішення групового завдання; емоційний лідер регулював міжособистісні відносини в групі. З часом рольова диференціація лідерства значно розширилася. Зарубіжними та вітчизняними вченими створювалися різноманітні класифікації лідерів, наприклад, за ступенем активності, за характером діяльності, за стилем спілкування, за сферою відносин (Б.Паригін). Кожна роль лідера стала пов'язуватися з певним стилем його поведінки. Так, крім традиційних авторитарного, демократичного та ліберального стилів виділяють консультуючий, партнерський, підтримуючий, груповий, переконуючий, стиль, орієнтований на досягнення та ін. Узагальнюючи досвід вчених з питань лідерства, можна виділити такі функції лідера: інформаційну, адміністративну, стратегічну, експертно-консультативну, комунікативно-регулюючу, дисциплінарну, виховну, соціалізацій.

Як свідчить аналіз психолого-педагогічної літератури, дослідники виділяють найрізноманітніші ролі педагога, але головним є те, яку позицію слід прийняти сучасному педагогові. На наш погляд, він повинен прийняти лідерську позицію у відношенні до себе, оточуючих та виховувати серед вихованців лідерів. Як зазначав В. О. Сухомлинський, педагог має поєднувати обов'язки вимогливого, справедливого організатора, вчителя-експериментатора, вихователя, зразка поведінки з плодотворною науково-педагогічною роботою та широким колом громадянських обов'язків. Як організатор, вчитель виконує адміністративну та регулюючу функції: створює міцний колектив учнів, як складну моральну, інтелектуальну, організаційну та трудову єдність особистостей, як “багатство індивідуальностей”, а також об'єднує колектив вчителів, як одностайців та соратників у творчих пошуках, у вирішенні великих і складних завдань. Як експериментатор, вчитель виконує інформаційну та стратегічну функції – нести багаж нового, незвіданого, незнаного, повсякчас удосконалюючи власні знання, накопичуючи досвід, застосовуючи неординарний, творчий підхід до класних та позакласних заходів, систематично працюючи над певною науково-методичною проблемою. Педагогічна взаємодія, на думку В. О. Сухомлинського, – це передусім людське спілкування. Тому відношення учнів до навчання обумовлюється у першу чергу відношенням вчителя до них, його “душевною теплотою, чуткістю, людяністю прикладом та переконанням” [3: 181]. Вчитель також має бути громадянином і так наближати до життя процес навчання, щоб уся громада бачила його користь і шанувала таке навчання й особистість вчителя. Успішне виконання педагогом своїх ролей та функцій

можливе за існування таких умов: сформованості професійної компетенції, створення учням ситуації успіху, організації педагогічної взаємодії. Необхідно зазначити, що вчитель має виховувати лідерів і серед учнів. Його завдання – досягти того, щоб учні позбавилися почуття своєї “неповноцінності” та постійно відчували і проявляли свою радість. Вчитель повинен створювати умови для того, щоб кожний учень переживав радість успіху та, завдяки цьому, з кожним етапом навчання піднімався на вищу ступінь свого розвитку. “Треба, щоб кожний учень піднявся на свою вершину, досяг значних успіхів, став обов’язково у чомусь першим та був при цьому зразком для інших” [3: 284].

Сучасна організація навчально-виховного процесу у початковій школі потребує зміни поведінкового стилю педагога та виконання ним, окрім традиційних ролей організатора та інформувача, нових, поки що мало засвоєних ролей та функцій, наприклад, лідерських. Ефективність навчання залежить від вірного вибору ним певного стилю поведінки та успішного виконання. Лідерська позиція педагога проявляється у виконанні наступних ролей:

1. Вчитель-контролер поєднує адміністративну функцію з функцією соціалізації, створюючи оптимальний психологічний клімат в аудиторії, надихаючи та мотивуючи учнів, при цьому не послабляючи свого контролю. Англійський педагог Д. Хармер зазначає, щоб бути лідером, педагогу необхідно оволодіти технікою організації контакту, управління спілкуванням, вміннями впливати на особистість та колектив [5: 153].

2. Вчитель-консультант виконує функції корекції та організації зворотного зв’язку. Суть останнього полягає у тому, щоб показати учням їх успіхи або невдачі у виконанні завдань та підкинути їм нові ідеї щодо вирішення їх проблем. Стиль вчителя при цьому – консультуючий.

3. Вчитель-організатор надає чіткі інструкції щодо виконання завдання, організовує діяльність учнів, забезпечує зворотний зв’язок. При цьому він може одночасно вживати декілька стилів: вказівний, груповий (підхід Врума – Яго), партнерський, консультуючий, а також стиль, орієнтований на досягнення, який передбачає постановку складних цілей разом із впевненістю у здатності учнів досягати поставлених цілей (теорія “шлях-мета” Хауза).

4. Вчитель-суфлер виконує експертно-консультативну та комунікативно-регулюючу функції: підказує, яким чином виконати те чи інше завдання або вид діяльності, коли раптом в аудиторії панує тиша і учні не знають, що робити далі. Вчитель пропонує їм ставити йому додаткові питання, коли у них самих не вистачає ідей. Також вчитель має підказати учням інформацію, яку вони забули. Стилі, які вживаються при цьому, можуть бути консультуючий або переконуючий (підхід Херсея та Бланшарда), при яких вчитель допомагає шляхом пояснення.

5. Вчитель-учасник бере участь у виконанні певних завдань. Він використовує груповий партнерський або партісіпантний стилі. Такі стилі поведінки вчителя сприяють успішному виконанню комунікативно-регулюючої функції – створити невимушену та природну атмосферу в аудиторії, надати учням можливість закріпити свої знання, спілкуючись на рівних з педагогом.

6. Вчитель-“запасний” або “мовчазний спостерігач” спостерігає за роботою учнів, але при необхідності надає допомогу, виконуючи одночасно декілька функцій: комунікативно-регулюючу, консультативну та функцію соціалізації. Але, наприклад, на початковому етапі навчання, цей стиль може бути неефективним та викликати невпевненість в учнів, тому слід використовувати його залежно від їх підготовленості [6].

7. Вчитель-наставник грає і як тренер у команді, і як запасний гравець, коли учні, наприклад, готують проект. Вчитель допомагає їм прояснити ідеї, вказує помилки, надає поради. Роль наставника об’єднує такі ролі, як організатор, суфлер, запасний. Стилі при цьому можуть бути наступними: консультуючий, вказівний та підтримуючий. Останній представляє собою орієнтований на людей підхід в моделі ситуаційного лідерства. Він передбачає дружні стосунки з учнями, увагу до їх потреб, турботу про їх успіхи.

8. Вчитель-дослідник поглиблює власні знання з предмета, виконує стратегічну та дослідницьку функції. Як зазначав В.О. Сухомлинський, педагогічна праця за своєю природою, за її внутрішньою логікою неможлива без елемента наукового дослідження. “Щоб педагогічна праця давала вчителю радість, щоб повсякденне проведення уроків не перетворилося у нудну одноманітну повинність, ведіть кожного вчителя щасливою стежкою дослідження” [3: 90].

Доречно відмітити, що рольова диференціація педагога має ситуативний характер. По мірі розвитку учнів педагог-лідер переходить від одного стилю до іншого, змінює ролі. Отже, успішність і продуктивність навчання залежать від рольової диференціації, зокрема лідерської позиції педагога, що є складовою його професійної компетенції. Основою цієї позиції є взаємодія, кооперація вчителя з учнями, тому основною функцією є комунікативно-регулююча. Перспективами подальшого дослідження даної проблеми є розробка способів формування лідерської позиції педагога.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кричевский Р., Рыжак М. Психология руководства и лидерства в спортивном коллективе / Р.Кричевский, М.Рыжак. – М.: МГУ, 1985. – 221 с.
2. Парыгин Б. Основы социально-психологической теории / Б.Парыгин. – М.: Мысль, 1971. – 350 с.
3. Сухомлинский В. Избранные произведения в пяти томах. Т.1 / В.Сухомлинский. – К.: Радянська школа, 1987. – 538 с.
4. Шеклтон В. Психология лидерства в бизнесе / В.Шеклтон. – С-Пб: Питер, 2003. – 222 с.
5. Harmer J. The Practice of English Language Teaching / J.Harmer – Longman, 1983. – 321 с.
6. Gattegno G. Teaching Foreign Languages in Schools: The Silent Way / G.Gattegno – New York: Educational Solutions, 1972. – 285 с.

УДК 37.034:371

І.П. Марчук

ПРОФЕСІЙНО-МОРАЛЬНІ ЯКОСТІ СУЧАСНОГО ПРАВООХОРОНЦЯ ЯК ДОМІНАНТА УСПІШНОСТІ ЙОГО ФАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті обґрунтовується комплекс професійно-моральних якостей, висунутих перед працівниками правоохоронних органів МВС України сучасними соціально-економічними і політичними реаліями.

The article bases the complex of professional-moral features which are required from workers of legal institutions of Ukrainian Ministry of Internal Affairs according to modern social-economical and political realities.

В умовах складних демократичних перетворень, що відбуваються на теренах України, зниження моральної культури молодого покоління, орієнтації на європейські життєві стандарти – проблема формування професійно-моральних якостей працівників правоохоронних органів є актуальною і своєчасною. Потреба в удосконаленні моральної підготовки правоохоронців насамперед зумовлюється специфікою їхньої діяльності, суперечливістю існуючих соціально-економічних процесів, а також реальним станом її розробленості у педагогічній теорії і практиці.

Особистісні характеристики правоохоронця насамперед мають відповідати моральним вимогам, розв'язання найделікатніших питань вимагає керування тільки законом, як гаранта дотримання норм моралі й етики.

Проблеми формування моральних якостей особистості знайшли достатнє висвітлення в психолого-педагогічних дослідженнях. Так, загальнопедагогічним підходам до організації